

НОМС и ДАГ од Воденско, кои ги положија своите животи за праведното дело на нашиот народ. Регистарот на личните имиња и регистарот на географските имиња придонесуваат за полесно користење на книгава.

Оваа книга со ваква интересна тема од поновата историја на овој дел од Македонија, ќе предизвика интерес не само кај историчарите, туку и кај поширок круг читатели.

Д. П.

ΚΥΡΙΛΩ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΩ, ΤΟΜΣ ΕΟΡΤΙΟΣ ΕΠΙ ΤΗ ΧΙΛΙΟΣΤΩ ΚΑΙ
ΕΚΑΤΟΣΤΗ ΕΤΗΡΗΛΙ

(КИРИЛ И МЕТОДИЈ, јубилеен зборник по повод нивната 1100-годишнина, стр. 344 + 7) Θεσσαλονίκη 1966

Во посочениов зборник се публикувани рефератите од научната средба по повод 1100-годишнината од Моравската мисија на солунските браќа Кирил и Методиј, што во Солун 1963 година ја одржаа Солунската митрополија и Теолошкиот факултет на Солунскиот универзитет. Седум од рефератите (од вкупно 13) се од грчки и шест од странски автори. Осумте од нив се дадени на грчки, а останатите на француски јазик.

Најнапред е поместен трудот на П. К. Христу *Целите на Кирило-Методиевската мисија во Централна Европа* (3—28). Предмет на неговото разгледување е прашањето за тоа кој ги испратил Солунските браќа на мисија во Централна Европа и со каква цел. Критички осврнувајќи се на изворните податоци од житијата на Кирил и Методиј и на други извори за нивниот живот и дејност, авторот констатира дека Кирил и Методиј биле Византијци, дека работеле за интересите на Византија и дека целта на нивната мисија била само црковна, без никаква политичка намера.

И. Е. Анастасу во својот труд *Образованието во Византија во текот на IX век* (31—77) се задржува особено на дејноста на Константинополскиот универзитет и на универзитетот во Магнавра, како и на дејноста на личностите кои предавале на овие два универзитета. Во врска со ова разгледани се и мисиите на Солунските браќа, особено Моравската мисија, и нивната дејност таму.

За животот и дејноста на патријархот Фотије пишува В. Н. Татакис во својот труд *Фотије големiot хуманист* (81—111). Авторот го разгледува образованието на Фотије, неговите сфаќања за разни науки (филозофијата, филологијата и др.) и особено неговото учество во организирањето на мисиите на Солунските браќа, посебно на нивната Моравска мисија, како најзначајна.

Осврнувајќи се на *Литургиското дело на светите Кирил и Методиј* Е. Д. Теодору донесува интересни податоци за борбата што Кирил и Методиј ја воделе со „триезичниците“, за нивните дискусии во Рим со католичките свештеници и за разните перипетии што ги доживеале во Моравска-

та мисија и при престојот во Рим. Авторот тврди дека црковната служба на Кирил и Методиј била византиска и дека немала никакво латинско влијание. Литургиските книги што тие ги превеле, според авторот, исто така биле византиски.

Изнесени се интересни податоци и за литургиското движење кај Словените и за составувањето на нивните нови литургиски дела и химни. Констатирано е дека Кирил и Методиј ги замениле „националните празници“ (односно племенските слави) со христијански празници и барале од Словените сликите на своите претци да ги заменуваат со икони, а своите ученици ги учеле како да ги составуваат празничните говори.

Авторот се осврнува исто така и на дејноста на учениците на Кирил и Методиј, особено на дејноста на Свети Климент, кој, работејќи во Охрид, ја проширил „словено-византиската служба“ и истата во словенските земји на Балканот и во светогорските манастири добро ја зацврстил.

Историската граница на делото на словенските Апостоли (141—152) е трудот од И. Караѓанопулос. Разгледувајќи ја, најпрво, политичката ситуација во Средна Европа, пред мисијата на Солунските браќа, и односите на Моравија со Франачката империја и со папски Рим, авторот нагласува дека во Моравија, Чешка и Западна Унгарија во тоа време развиле интензивна мисионерска дејност епископствата од Регензбург и Пасау и архиепископијата од Салзбург, а за наложување на своето духовно влијание, но дека немале никаков успех, бидејќи не го употребувале словенскиот јазик.

Антонин Достал ја разгледува *Кирило-Методијевската традиција во Моравија (155—182)*. Откако дава извесни податоци за приликите во Моравија, која во тоа време правела усилени напори за своето внатрешно и надворешно зацврстување, авторот поопширно се задржува на некои прашања околу настанувањето на глаголицата. Кирило-Методијевската традиција силно се одразила во црковниот и просветниот живот на Моравија и оставила длабоки траги врз нејзиниот културен живот низ вековите.

Нашиот пак познат историчар Ѓорѓе Сп. Радојичич се претставува со прилогот *Кирило-Методијевската традиција кај Србите (185—209)*. Укажано е меѓу другото, на употребата на глаголицата, а потоа и на кирилицата, во културниот и просветниот живот на Србите и на најстарите српски споменици пишувани со овој вид писмо. Кон делото на Кирил и Методиј Србите отсекогаш се однесувале со посебен пиетет. Појавата на пишуваниите биографии на Кирил во средновековна Србија била честа и тие биле примани со особено внимание. Делото на овие двајца словенски просветители влијало врз подоцнежниот културен развој и растеж на Србите.

Пјер Л'Уилиер ги разгледува *Бугарско-византиските односи во IX и X век и нивното црковно обележје (213—232)*. Фрлена е обилна светлина врз напорите на бугарското кнежевство за негово духовно осамостојување, со кое политичкото осамостојување било во тесна врска. Ова било отежнато поради огромното византиско духовно влијание врз Словени-

те, со тоа и врз Бугарите, кое било толку силно што „словенската култура се развивала во атмосфера исклучително византиска“. Во овие напори како особено значаен фундамент послужило делото на Кирил и Методиј.

Г. И. Кољас се награбил со задачата да одговори на прашањето *Дали императорот Василиј I водел асимилаторска политика спрема Словените* (235—239). За одговор на ова прашање тој „критички“ се осврнува на современите византиски извори, особено на еден дел од Тактиката на Лав Мудриот. Анализирајќи го партиципот *ὑπαίκοσας* — погрчувајќи на кој дава разни објасненија, авторот констатира дека овој партицип не произлегува од грчкиот збор *ὑπαίκοσ* — Грк, туку од латинските зборови *grex-gregi* — стадо и *grego* — собирам, од каде „заклучува“ дека Василиј I не водел асимилаторска политика спрема Словените, туку дека неговите војни против Словените имале за цел да ги собере овие под еден христијански покрив.

Фериз Берки пишува за *Два настана од животот на светите Кирил и Методиј во врска со праисторијата на Унгарците* (243—248). Како што се гледа од насловов, авторот пишува за две средби на Солунските браќа со Унгарците. Првата средба била помеѓу Кирил и Унгарците кај Херсон, кога бил на мисија кај Хазарите. Местото на втората средба, меѓу Методиј и Унгарците, не е познато. Што се однесува до времето, авторот претпоставува дека таа станала во 881 година.

Во својот труд *Словенските мисионери светите Кирил и Методиј и базиликата на свети Ди-*

митриј во Солун (251—289), К. Г. Бонис, врз основа на разни византиски извори, летописи и житија, а особено врз основа на преписката и делата на Теодор Студит, пишува за потеклото на Кирил и Методиј. Авторот ја дава генеалогичката на Лав Друнгарот, таткото на Кирил и Методиј, и на нивната мајка Марија. Целта му е да докаже дека Кирил и Методиј се Грци, но тоа го прави мошне неуверливо и слабо аргументирано. За базиликата пак на свети Димитриј во Солун се тврди дека била изгорена и повторно подигната од Лав Друнгарот во првите години од владеењето на Теофил (829).

Глаголицата во Истра, Хрватска и Далмација од настанувањето до нејзиното одобрување, утврдување и конечно дефинирање од Светата Столица (1248 и 1252) (293—329) е прилогот на Марин Тадин. По разгледувањето на некои од теориите за настанокот на глаголицата (јеронимичка, готичка и др.), авторот, преку бројни стожерни извори, расветлува низа моменти во врска со употребата на глаголицата во означенив подрачја. Притоа, сосема разбирливо, тој во прв план ги има односите и аспектите на Светата Столица кон овој проблем.

Д. Х. Илијаду пишува за *Иконографското претставување на Кирил и Методиј* (333—344+7). Длабоките траги што со своето дело ги оставиле Солунските браќа, влијаеле нивните ликови да се појават по ѕидовите на црквите и манастирите во многу земји, во редот со вонземските светци. За одбележување е дека во периодот на X и XI век тие поретко се претставувани, за разлика од по-

доцна кога тоа зачестува. Кирил повеќе е претставуван. Нивното иконографско претставување најчесто го среќаваме во Рим и регионот на Охрид, потоа на останатиот дел од Балканот, Чехословачка и Русија (Кијев). Ова, од своја страна, можеби најмногу зборува за тоа колку бил развиен култот на Кирил и Методиј.

Зборникот има свое значење и придонесува за проучување и осветлување на низа моменти од животот и делото на Солунските браќа, како и на голем број други прашања поврзани со нивната активност. Во зборникот се изнесени низа интересни податоци и се

покриени мноштво прашања. Меѓутоа, речиси во сите трудови на грчките автори се забележува тенденцијата за едностранчиво толкување и објаснување на поставените прашања и проблеми, со отворена или прикриена цел да се даде на сè и сепшто грчки или прогрчки карактер и дух, истиот да се идеализира и сè што е словенско да се омаловажи, вулгаризира и елиминира. А токму тоа противречи на мисијата, делото и идеалите на Кирил и Методиј и нивните ученици.

Елефтерија ВАМВАКОВСКА
и Ристо ХРИСТОВ

Д-р Растислав Терзиоски: ДЕНАЦИОНАЛИЗАТОРСКАТА ДЕЈНОСТ НА БУГАРСКИТЕ КУЛТУРНОПРОСВЕТНИ ИНСТИТУЦИИ ВО МАКЕДОНИЈА, ИНИ Скопје, 1974 год., стр. 424.

Годинава во издание на Институтот за национална историја — Скопје излезе од печат трудот на д-р Растислав Терзиоски под наслов ДЕНАЦИОНАЛИЗАТОРСКАТА ДЕЈНОСТ НА БУГАРСКИТЕ КУЛТУРНОПРОСВЕТНИ ИНСТИТУЦИИ ВО МАКЕДОНИЈА.

Овој труд во нешто поскратена верзија авторот го одбрани како докторска дисертација 1965 година на Филозофскиот факултет во Скопје. Во него нашироко и богато аргументирано е обработен еден од важните аспекти на бугарскиот окупаторски систем во Македонија во текот на Втората светска војна. Како и самиот автор што наведува во Уводот на својот труд денационализаторската пропаганда спроведена преку културнопросветните и другите пропагандни институции кои посебно се обработуваат во тру-

дот, заема едно од позначајните места во целокупниот притисок на окупаторот врз македонскиот народ. Тоа е една од основните карактеристики на бугарскиот окупаторски систем.

Покрај Предговорот и Уводот, трудот е разделен на шест глави со соодветни подзаглавија.

Во предговорот авторот ја разгледува основната проблематика на трудот, и тешкотните и проблемите со кои се среќавал во работата.

Во Уводот накратко се образложуваат корените на бугарската културнопросветна пропаганда во Македонија. Тргувајќи оттука се истакнува можеби и основниот заклучок на делото дека она што се случуваше во годините на Втората светска војна е на извесен начин само продолжение на старите обиди на бугарската буржо-